

O'ZBEKISTONDA GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA QARATILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI

Ahmadova Maftuna

*O'zbekiston Milliy universiteti
Amaliy siyosatshunoslik kafedrası
2- kurs magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda gender tengligini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan huquqiy va institutsional islohotlar, xotin-qizlarning jamiyatdagi rolini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Shuningdek, ayollar huquqlarini himoya qilish, ularning siyosiy va iqtisodiy jarayonlardagi faolligini oshirishga qaratilgan strategiyalar va kelajak istiqbollari yoritilgan.

Kalit so'zlar: gender tengligi, huquqiy islohotlar, xotin-qizlar huquqlari, gender strategiyasi, zo'ravonlikka qarshi kurash, ayollar bandligi, O'zbekiston gender siyosati.

Kirish: Gender tengligi zamonaviy demokratik jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlar yaratish inson huquqlari tamoyillariga asoslanib, barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston gender tengligini ta'minlash borasida izchil siyosat yuritib, so'nggi yillarda bu yo'nalishda tub islohotlarni amalga oshirmoqda.

Gender Tengligini Ta'minlash Bo'yicha Huquqiy Asoslar

O'zbekiston gender siyosatini institutsional va huquqiy jihatdan mustahkamlash borasida muhim qadamlarni tashladi. Xususan, quyidagi muhim hujjatlar qabul qilindi:

2019-yil 2-sentyabrda "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun – ushbu hujjat gender tengligini ta'minlashga oid davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilab berdi.

2019-yil 2-sentyabrda "Ayollarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonun – xotin-qizlarga nisbatan har qanday tazyiq va zo'ravonlikni oldini olish, ularning huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmlarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

2021-2022-yillarga mo'ljallangan Gender tengligini ta'minlash bo'yicha Milliy strategiya – gender siyosatini yanada takomillashtirish va ayollar ishtirokini kengaytirish maqsadida qabul qilingan muhim dasturiy hujjatlardan biri.

Xotin-qizlarning Jamiyatdagi Faolligini Oshirish; Gender tengligini ta'minlash faqat qonunchilik darajasida qolib ketmay, balki uni amaliyotda joriy etish bo'yicha keng qamrovli ishlar olib borilmoqda. Jumladan:

1. Ayollar bandligini oshirish – so‘nggi yillarda tadbirkorlik va kasbiy rivojlanish uchun ayollarga kreditlar ajratish tizimi joriy qilindi. “Ayollar daftari” tizimi orqali ehtiyojmand xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmi yaratildi.

2. Siyosiy jarayonlardagi ishtirok – parlament va mahalliy kengashlarda ayollar sonining oshishi kuzatilmoqda. Masalan, Oliy Majlis Qonunchilik palatasida ayollar ulushi oshgan bo‘lib, bu ularning siyosiy qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

3. Ta’lim va ilm-fan sohasida ishtirok – oliy ta’lim muassasalarida ayollar uchun alohida kvotalar ajratish, ilmiy faoliyatda ularning faolligini oshirish bo‘yicha dasturlar amalga oshirilmoqda.

Zo‘ravonlikka Qarshi Kurash va Ijtimoiy Himoya

Gender tengligi siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri – xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo‘ravonlikka qarshi kurashishdir. Shu maqsadda: Maxsus rehabilitatsiya markazlari tashkil etilib, jabrlangan ayollar uchun huquqiy, psixologik va tibbiy yordam ko‘rsatilmoqda. Ichki ishlar organlari tizimida gender masalalari bilan shug‘ullanuvchi bo‘limlar faoliyati yo‘lga qo‘yildi.

Ommaviy axborot vositalari orqali gender tengligi va ayollar huquqlari targ‘ib qilinmoqda.

Xulosa va Tavsiyalar: O‘zbekistonda gender tengligini ta’minlash bo‘yicha olib borilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda. Biroq, mavjud muammolarni yanada samarali hal qilish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

1. Huquqiy mexanizmlarni yanada takomillashtirish – gender tengligini ta’minlashga oid qonunlarning amalda ishlashini ta’minlash uchun ularning ijrosi ustidan nazoratni kuchaytirish zarur.

2. Gender ta’limini rivojlantirish – maktab va oliy ta’lim tizimida gender tengligi bo‘yicha maxsus fanlar va o‘quv dasturlarini joriy etish muhim.

3. Ayollarni tadbirkorlik va innovatsion faoliyatga keng jalb etish – biznes uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, startap dasturlarini qo‘llab-quvvatlash orqali ularning iqtisodiy faolligini oshirish lozim.

4. Jamoatchilik ongini oshirish – gender tengligi bo‘yicha keng ko‘lamli targ‘ibot ishlarini olib borish, ayniqsa, mahalliy darajadagi tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, gender tengligi O‘zbekistonda ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlarni yaratish, ularning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xalqaro Tadqiqotlar va Statistik Ma'lumotlar haqida gap ketganda O‘zbekistonda gender tengligini ta'minlash borasida xalqaro tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar quyidagi natijalarni ko'rsatmoqda:

1. Global Gender Tafovuti Indeksi: 2024-yilgi hisobotga ko'ra, O'zbekiston 146 mamlakat orasida 0,681 ball bilan 108-o'rinni egalladi. Ushbu indeks sog'liqni saqlash, ta'lim, iqtisod va siyosat sohalarida erkaklar va ayollar o'rtasidagi tafovutni o'lchaydi. Ta'lim bo'yicha O'zbekiston 0,990 ball bilan yuqori natijaga erishgan.

2. Ochiq Gender Ma'lumotlari Indeksi: Open Data Watch tashkilotining 2022/2023-yilgi hisobotida O'zbekiston 69,7 ball to'plagan holda, jahondagi eng yaxshi 20 ta mamlakat qatoridan joy oldi. Ushbu indeks butun dunyo bo'ylab gender ma'lumotlarining mavjudligi va ochiqligini o'lchaydi.

3. Gender Statistikasi Portali: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi tomonidan gender.stat.uz rasmiy veb-sayti ishga tushirilgan bo'lib, unda 180 dan ziyod gender statistikasi ko'rsatkichlari uch tilda va besh xil formatda taqdim etilmoqda. Bu portal orqali gender tengligiga oid turli sohalardagi ma'lumotlar muntazam yangilanib boriladi.

Ushbu xalqaro tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar O'zbekistonda gender tengligini ta'minlash yo'lida erishilgan yutuqlar va mavjud muammolarni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. – T.: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 2-sentyabr.
3. O'zbekiston Respublikasi "Ayollarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 2-sentyabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Gender tengligini ta'minlashga doir chora-tadbirlarni yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Qarori, 2021-yil 7-mart, PQ-5020-son.
5. O'zbekiston Respublikasi Gender tengligini ta'minlash bo'yicha Milliy strategiyasi (2021-2022). – T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2021.
6. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi: O'zbekistonda gender statistika. [Elektron resurs]. – URL: <https://gender.stat.uz> (Murojaat qilingan sana: 2025-yil 24-mart).